

ÇOCUKLUKTA CİNSEL EĞİTİM*

SEXUAL EDUCATION IN CHILDHOOD

Ayşen Bulut¹

Özet

Son on yılda sağlığı geliştirme çabaları dünyadaki çocukların yaşatılması üzerinde yoğunlaşmıştır. Anababanın üreme sağlığı, çocukların sağlığını belirlemede önemli yer tutar. Kadının üreme sağlığını büyük ölçüde belirleyen ise toplumdaki konumu, genel sağlık düzeyi ile çocukluk ve ergenlik döneminde (üreme çağı öncesinde) geçirdiği bilinçlenme sürecidir. Erkek çocuk ve gençlerin küçük yaşlardan başlayarak cinsellik ve üreme konularında sorumluluk taşımayı ve kadınların kendi haklarını belirlemelerine saygı duymayı öğrenmeleri bu çerçevede önem taşımaktadır.

Bu derlemede Dünya Sağlık Örgütü tarafından geliştirilen ve 1994 yılında Kahire’de toplanan Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı’nda onaylanan üreme sağlığı tanımı çerçevesinde çocukların cinsel eğitimi ele alınmakta, bu konuda anababalara yardımcı olabilmeleri için sağlık ve eğitim personeline temel bilgilerin verilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Cinsel eğitim, çocuk gelişimi, çocukluk döneminde cinsellik

Summary

In the last decade efforts for the improvement of health are concentrated to the survival of children of the world. Reproductive health of parents occupy an important place in the health of children. In counterpart the reproductive health of women is on a large scale determined by the place of the women in the society, their general health status and the process of getting conscience of sexuality in the childhood and adolescence before the reproductive period. Education of boys and teenagers to take the responsibilities of sexuality and reproduction and to be respectful to the determination of women rights by themselves is important in this context.

This article reviews the sexual education of children in the frame of reproductive health defined by the World Health Organisation and approved by the World Population and Development Conference which assembled in 1994 at Cairo and aims to give the basic information on the subject to health and education personnel to help parents.

Key words: Sexual education, child development, sexuality in childhood.

Giriş

Cinsellik, bir canlının cinsel kimliğe sahip olması, üreme süreci ve erotik zevk duyma özelliklerini içeren bir bütündür. Bazı yönleri doğum öncesi dönemde bile var olan cinsellik ile ilgili bilgilendirme, tutum ve davranışları bu bilgiler ışığında oluşturma her bireyin temel haklarından biridir. Çağlar boyunca, çocukların henüz üreme yetenekleri olmadığından olsa gerek, cinsel konularda eğitilmeleri ihmal edilmiştir. Ancak yaşamı merak eden çocuk uygun kaynak bulmasa da kendini eğitmek durumunda kalmış, yanlış bilgi edinmiş, ilerideki yaşantısını ve sağlığını olumsuz olarak etkilemiştir.

Her toplumda değişik bakış açıları olsa da çocukların merakları oluştuğunda cinsellikle ilgili bilgilendirilmelerinin yerinde olacağı savunulmaktadır. Ancak uygun yaşta verilmemiş bilgi alınmamaktadır.

Bebeklik döneminde kendiliğinden uyarı ile cinsel organlar tepki verebilirse de çocuğun cinsellikle bilinçli olarak ilgilendiğini gösteren ilk soruları, üç yaş dolaylarında, cinsiyet farklılıkları hakkında başlar. Daha sonra sırası ile bebeğin nasıl doğduğu, nereden geldiği, babanın rolü merak edilir. Soruları doğru olarak, onların anlayabilecekleri şekilde cevaplamaktan korkmamalıdır. Beş altı yaşa kadar artan ilgi genellikle okul çağında azalır. Cinsel kimliğini sağlıklı olan annesi, babası ya da başka bir yakını ile özdeşleştirerek oluşturan çocuğun merak ettiği sorular zamanında uygun cevaplarla karşılanırsa genç ve erişkin olduğunda üreme sağlığı yerinde bir birey olma şansı artar. Bu nedenle cinsel eğitimin ergenlikten önce yapılmış olması gerekir. Erkek çocuk ve gençlerin kızlardan daha bilgisiz oldukları ve ileride kadın üreme sağlığını da önemli ölçüde etkiledikleri düşünüldüğünde öncelikli olarak dikkate alınmaları gerekir. Bu konuda bilgi-

* T.C Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı/Aile Planlaması Genel Müdürlüğü ve Deutsche Gesellschaft für technische Zusammenarbeit (GTZ) işbirliği ile yürütülen "Aile Sağlığı Projesi" eğitim kitapları serisi için hazırlanan metin baskıdadır; (1998) Ankara.

¹⁾ İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Aile Sağlığı Ana Bilim Dalı Başkanı, Halk Sağlığı Uzmanı, Prof. Dr.

lendirilmiş sağlık elemanları ve öğretmenler, özellikle ane eğitimine yapacakları katkıyla hizmet açığını kapamada önemli bir işlev yüklenecilerdir.

Günümüzdeki durum

Son on yılda sağlığı geliştirme çabaları dünyadaki çocukların yaşatılması üzerinde yoğunlaşmıştır. Çocukların sağlığını belirlemede bir önceki kuşağın, anne ve babanın, üreme sağlığının önemli yeri vardır. Kadının üreme sağlığını büyük ölçüde belirleyen ise toplumdaki konumu, genel sağlık düzeyi ve üreme çağı öncesi çocukluk ve ergenlikte geçirdiği bilinçlenme dönemidir. Erkek çocuk ve gençlerin küçük yaşlardan beri bu çerçevede eğitilmeleri, cinsellik ve üreme konularında sorumluluk taşımayı ve kadınların kendi haklarını belirlemelerine saygı duymayı öğrenmeleri açısından özellikle önem taşır.

Eylül 1994'te Kahire'de toplanan Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nın en önemli sonucu üreme sağlığı, cinsellik ve cinsel sağlık kavramlarını temel bir çerçeveye yerleştirerek bu kavramları bir bütün oluşturacak şekilde tanımlaması olmuştur.¹

Dünya Sağlık Örgütü'nün geliştirdiği ve Kahire'de onaylanan tanımlamaya göre: Üreme sağlığı insanların doyurucu ve güvenli bir cinsel yaşamları, üreme yetenekleri ve bu yeteneği kullanıp kullanmayacakları ve ne zaman, ne sıklıkta kullanacakları konusunda karar verme özgürlüğüne sahip olması demektir.¹

Üreme sağlığı kadın, erkek, genç, yaşlı, tüm bireyler için temel bir hak. Bu alanda verilecek hizmetler, amacı yaşamı ve kişisel ilişkileri zenginleştirmek olan, cinsel sağlığı da içermektedir.

Kadın ve erkeklerin sağlıklı bir cinsellik ve üreme süreci geçirmeleri için, henüz cinsel bakımdan aktif olmadan eğitilmelerinin gerekliliği üzerinde Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nda özellikle durulmuştur. Bu gerekleyle ergenlere, cinsiyetler arası ilişkiler ve eşitlik, cinsel davranışlarda sorumluluk bilinci ve sorumlu aile yaşamı ile aile planlaması hakkında eğitim, danışmanlık ve destek verilmesi üreme sağlığı hizmetlerinin kapsamındadır.

Gençlerin bu konuda gereksinim ve haklarının tartışılmasından çok önce çocuk hakları sözleşmesi "her çocuğun erişkinler kadar cinsel bilgi ve doğurganlık kontrolü bilgi ve hizmetine ulaşabilmelerini zorunlu kılmıştır.² Aslında bu hakkı doğru bulsak da, genel olarak, çocukları hatta gençleri, bu konularda nasıl eğiteceğimizi bildiğimiz söylenemez.

Yaşam boyu gelişen, olgunlaşan, sonuçta kendine yeterli olabilmeyi öğrenmesi beklenen çocuğun eğitimi için, toplumların değerlerine göre az ya da çok değişse de, belli kalıplar vardır. Ancak bazen çocuğa kendinden beklenen cinsel davranışların ne olduğu sağlıklı bir şekilde

de öğretilmemektedir. Toplumda cinsellikle ilgili bilgi birikiminin tarafsız ve tutarlı bir şekilde sağlanmasındaki zorluklar bu durumun en önemli nedenidir.

Son yıllarda cinsellik hakkındaki bilgilerimiz giderek artmaktadır. Yine de çocuk cinselliğini öğrenme konusunda henüz pek yol alındığı söylenemez. Büyükler çocuk cinselliği ile ilgili doğruları keşfetme konusunda çok istekli olmamışlar; araştırmaların yapılabilmesini ve yönetimini toplumun yapısı ve düşünce ortamı şekillendirmiş, böylece çocuk cinselliğinin keşfi bilimsel bir konu olmaktan çok, başka etkiler altında kalmıştır.

Oysa az bilirse de, erişkin cinselliği hakkında pek çok temelin çocuklukta atıldığını biliyoruz. Dişi ve erkek cinsel kimliğimiz, aynı ya da karşı cinsle duyduğumuz ilk erotik ilgi, cinsiyetimize güvenmemiz, cinsel korkularımız-saplantılarımız ve daha da fazlası çocuklukta oluşur. Çocuk için cevaplanması gereken sorular sorulması uygun olmayan sorular olmuştur çoğu kez. Bu nedenle çocuk cinselliği ile ilgili bilgiler çocuk eğitimi ve sağlığı ile ilgili olan herkes, aile, öğretmenler ve sağlık elemanları için temel bilgiler olmalıdır.

Uzun süre çocuk cinselliği ile ilgili politikalar bilim-sellikten uzak olan kişiler, organizasyonlar ve kurumlar tarafından belirlenmiş, bu nedenle de konuyla ilgili cehaletimiz sürmüştür. Ancak günümüzde cinselliğin sosyal ve biyolojik gerçekleri hakkında bilgiler arttıkça toplumda değişim kolaylaşmış, bu durum çocuk cinselliğini öğrenmemizin yolunu açmıştır.

Bu derlemede çocuklukta cinsel eğitim için gerekli olacak özet bilgiler ailenin konu ile ilgili bilgilendirilmesini gerçekleştirecek elemanlara yardımcı olmak amacıyla sunulmuştur.

Çocuk gelişimi ve cinsellik³

Çocuk ve cinsellik intrauterin yaşamdan beri ayrılmaz bir bütündür. Fetusun kendi parçalarını emdiği, bundan zevk duyduğu, basınç ve dokunma uyarılarına bu şekilde cevap verdiği bilinmektedir. Haz-acı prensibi gibi genel bir değerlendirmeye açıklanan bu durumun doğumdan sonra ve bebeklikte erkekler için ereksiyon, kızlar için vaginal ıslanma şeklinde sürecek olan fizyolojik erotik kapasitenin bir göstergesi olduğu kabul edilir. Fizyolojik refleks düzeyindeki bu spazmodik cinsel cevap yalnızca haz uyarısına basit bir cevap olmaktan çok karmaşık ve özel bir tepkidir. Ancak erken yaşta çocuklar erişkinler gibi güçlü ve çeşitli fantezilere sahip olmazlar. Fantezi kurabilecek halde de olsa deneyimleri ve hafızalarının sınırları nedeniyle erişkinlerin doyum beklentilerinden oldukça habersizlerdir.

Çocuklarda gerçek cinsel uyarılma zamanı romanlara göre, pubertenin başlangıcıdır. Erotik zevkin farkında olunması olarak tanımlanan bu durum, refleks cevaptan

başka bir algıdır ve bebeklikteki tesadüfi uyarılmalarla karıştırılmamalıdır.

Çocukların genital organlarıyla oynaması, “mastürbasyon,” çok erken dönemde görülmüştür. Birinci yaştan önce bile olabilir; 2-3 yaş mastürbasyon için bilinen yaşlardır. Genellikle beş yaşına kadar her çocuğun kendi kendine orgazm olabilecek kadar zevk verebileceği bilinmektedir. Erkek çocukların yarısından çoğu 3-4 yaşına kadar, neredeyse tümü, puberteden 3-5 yıl önce orgazm olabilirler.

Beş yaşın kapasitesi; prenatal dönemde dış uyarılara verilen motor-duyu cevabı, prenatal dönemde öğrenilen ya da alışılan duyarlılık, parmak emme, ilk yaştaki ereksiyon ve vaginal nemlenme, 1-3 yaşlarındaki mastürbasyon ve 2-3 yaşlarındaki fantezi kapasitesinin bir birleşimidir.

Başkasına karşı uyarılmanın pubertedeki hormonal ve sosyal değişikliklerden önce olduğuna ilişkin bulgular vardır. Bu tür uyarılmayı kabullenmek için iki tarafın da uyarının farkında olması gerekir.

Bu uyarılar oyunlarda, akraba birliktelikleri vb. gibi ortamlarda genellikle yaşlılarla olur. Yaşla birlikte artan deneyimle giderek otoerotik tatminler yerini heteroseksüel tatminlere bırakır. Karşı cinsle, cinsel zevki yaşama ve öğrenme deneyimi ise toplumlarda değişik kalıplarda gerçekleşir.

Değerli bilim adamı Piaget, 5 yaşında ya da puberte öncesinde, çocuğun bilişsel yapısının cinsel performans için yeterli olmadığını savunur.³ Bu nedenle bilişsel hazırlık olmadan verilen bilginin ya da deneyimin önemi yoktur. Ancak bilişsel hazırlık tamamlandığında deneyim ya da bilginin kalitesine bakılmaksızın çevrede ne varsa o benimsenir. Örneğin İskandinav ülkelerinde çok erken yaşta verilen cinsel eğitimin verimli olmadığı belirtilmiştir. Aslında bu iddianın doğruluğu tartışmalıdır. Bilişsel gelişme süresine göre soyut kavramların anlaşılmasının haz ve masturbasyon gibi cinsellik konularının öğrenilmesinden daha zor olduğu bilinmektedir. Üç, dört yaş çocukları bebeklerin anne karnında hep var olduğunu düşünür. Bebeğin nereden geldiği ile ilgili düşünceler zaman içinde gelişir. Büyüdükçe teoriler yaratılır. En zor anlaşılan ise bebeğin nasıl olduğudur. Bilgiler hemen algılanamaz, zamanı geldikçe sindirilir. Yanlış bilgiler anlamayı geciktirir. Bu süreç gelişme düzeyine paralel olarak kavranır. Ancak çocuk gelişmesi Freud'un dediği gibi düzenli bir sıra içinde olmayabilir. Örneğin hiçbir zaman cinselliğe ilgisizlik, bekleme periyodu olmadığı düşünülmektedir.

Değişik kültürlerde zaman içinde değişiklikler olsa da cinselliğe bakış başlıca dört kalıptadır:

1. Bastırılmış kalıpta cinsellik tümüyle reddedilir. Yalnızca neslin çoğalması için gereklidir. Evlilik dışı cinsellik ya da çocuk oyunları kesinlikle yasaklanan dav-

ranışlardır. Bu tutum geleneksel toplumlarında görülür. Ancak romantik beklentilerle yapılan evliliklerin sanıldığı kadar mutlu olmadığı da görülmüştür.

2. Sınırlandırılmış kalıpta da çocuklukta cinsel oyunlar kabul görmez. Genellikle evlilik öncesi cinsellik hiç değilse bir cins için yasaktır. Pubertede kimi zaman törenlerle sonlandırılan bekaret, diğer cinsle karşı hoşgörü olmadığından normal heteroseksüel ilişki yaşamayan adölesanlar için sorun olur. Çelişkiler cinselliğe hem korku yükler, hem de kaçınılmazlık. İlkel toplumlarda az raslanan bu tutum medeniyetle birlikte yayılmıştır.

3. Cinselliğe izin verilen toplumlarda belirli yasaklar olsa da yasakların delinmesi övünülecek davranışlardır. Çocuk cinselliği teknik olarak yasaklanmıştır ancak olursa da görmemezlikten gelinir. Evlilik öncesi cinsellik normaldir. Her iki cins için de cinsel haz doğal yaşamın kaçınılmaz bir parçasıdır.

4. Cinselliğin desteklendiği toplumlar cinselliği bir kültür birikimi olarak benimser. Cinsellik insan mutluluğunun vazgeçilmez bir ögesi, erken cinsel deneyimler ise sosyal ve biyolojik olgunlaşmanın gerekli bir parçasıdır. Özellikle Okyanusya'da bazı ada toplumlarında görülen bu tutumda, cinsel tatmin ve cinsel eğitimle evlilik sosyal, ekonomik ve dinsel olarak desteklenir. Bu toplumlarda en iyi eş bulmakla sonuçlanan cinsel deneyimler, uzun süreli tek eşli evliliklere neden olarak etnografik araştırmalara konu olmuştur.

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın her toplumda insanlar, eşinin cinsel olarak yeterli olmasını beklerken, sınırlı sayıda toplum dışında hiç kimse, bir çocuğun bu konuları öğrenmesine istekli değildir.³

Batı toplumlarında insan cinselliğinin üç yönü vardır:³

1. Toplumsal cinsiyet kimliği ve rolleri, 2. Üreme süreci, 3. Erotik zevk yaşama.

Çocuk cinselliğinde ise şu özellikler görülür:

1. Yenidoğanlar ya kız olmalıdır ya erkek. Toplumda genital organları belli olmayacak şekilde doğsa bile hermafrodit bebelere özel bir yer yoktur. Kızlar kadın, erkekler adam olurlar. Erkekler daha adaleli ve aktiftir. Çocuk imajı erotik değildir. Bu nedenle masturbasyon olsa da bu durum normal değil, kötü ve kontrol edilmesi gereken bir davranış olarak algılanır.

2. Çocuklar doğuramazlar. Bu nedenle bir üreme objesi, dolayısı ile erotik araç da değildirler. Üreme aktivitesi koitusla birlikte erotik özellik kazanır.

3. Üreme kapasitesi olan herkesin erotik figür olma hakkı yoktur. Pek çok toplumda cinsel davranışlara ilişkin haklar evlilik, çocuk doğurma gibi yasal bir çerçeveye içine alınmıştır. Çocuklar bu çerçevede yer almazlar.

Bir taraftan toplumun sınırları, bir taraftan doğumdan başlayarak çocukların hakkı olarak fizik temas ve uyarı

gereksinimi ve başkalarıyla sıcak ve yakın ilişkiye olan ihtiyaçlarının karşılanamaması, çocuk gelişimi üzerinde derin etkiler bırakabilir. Dokunma, sarılma, beslenme ve diğer yakın ilgi gösterileri çocuğun kişilik, sosyal gelişme ve doyum oluşturmada olgunlaşmasının temellerini oluşturur. Bu tür bir olgunlaşmanın toplumda görülen şiddetle negatif ilişkili olduğu bilinmektedir.

Günümüzde pek çok konuda olduğu gibi cinselliğe bakış da değişmeye başlamıştır. Artık, kadın ve erkek arasındaki mesafe azalmakta, homoseksüellik de heteroseksüellik gibi bir tercih olarak kabul görebilmekte, erotik zevk yalnızca evlilikte kabul edilen bir hal olarak görülmemekte, cinsel yaşamda yaş sınırlarının önemi azalmaktadır.³

Cinsel eğitim nasıl olmalı?^{4,5}

Genellikle üç yaşında çocuklar, soru ve davranışlarıyla cinsel konulara ilgilerini belli ederler. Üç yaşına doğru, çocuklar kız erkek ayrılığını sezip incelemeye koyulurlar.

Bu durumda annenin yapacağı en yanlış şey çocuğu ayıplayıp susturmaktır. Bunun yerine penisin eksikliği ile ilgili soruları “Kızım sen kız olarak doğdun ve kız olarak hiç eksikğin yok” gibi cevaplarla karşılamalıdır. Üç yaşından sonra, çocuklar, bebeklerin nereden geldiklerini sormaya başlarlar. Onlara bebeğin annenin karnında özel bir torbada ya da yuvada büyüdüğünü söylemek gerekir.

Bebeğin büyüdüğü yeri öğrendikten sonra, çocuğun soracağı diğer soru, nereden ve nasıl çıktığıdır. Ona gerçeği sade bir dille, açıkça söylemenin bir sakıncası yoktur. “Bebek iyice büyüyünce, doktor ya da ebe yardımıyla, annenin bacakları arasındaki bir açıklıktan doğar denebilir. Annenin korkusu, çocuk sorularına yanıt aldıkça, cevaplarmaktan sıkılacağı zor sorular soracağıdır. Oysa çocuk 3-4 yaşlarında cinsel ilişkiler konusundan uzaktır. Sorularını tek tek ve aralıklı sorar. Aldığı yanıt onun için 3 yaşında başka, 5 yaşında başka anlam taşır. Ayrıca çocuk hazır olmadığı soruyu pek sormaz, açıklama yapılırsa da onun için bir anlamı olmaz.

Çocuk bir süre sonra, bebeğin anne karnına nasıl girdiğini soracaktır. Bu soru, “annenin karnında bulunan bebek tohumlarının özel bir yuvada büyümesiyle olur” diye yanıtlanabilir. Ancak, annelerin çoğu daha karışık açıklamalar yapmak gerektiği duygusuna kapılıp bocalarlar. Kendisi ayıplanarak, cinsel merakı kısıtlanarak yetişmiş bir anneden de çocuklarına açık ve doğru yanıt vermesi beklenemez elbet.

Anneleri en çok ürküten genellikle babanın rolüyle ilgili olandır. Genellikle bu tür soru beş yaşından sonra sorulur. Çocuk babanın anneye nasıl yardım ettiğini öğrenmek ister. Ayrıntıya girmeden, sözü evirip çevirmeden,

“Bebek tohumunun biri annede vardır, birini de baba verir” demek meraklarını gidermeye yeter. Çocuk bu açıklama ile yetinmezse annelerin işi güçleşir. dolambaçlı yola sapmadan şöyle bir açıklama yapılabilir: “Anne ile baba, çocuk istedikleri zaman bir araya gelirler. Babanın pipisinden gelen tohum annenin doğum yoluna geçer. Tohumlar anne döl yatağında birleşince küçük bir yavru oluşur ve büyümeye başlar”. Ancak belirtmek gerekir ki pek az anne bu açıklamayı yapabilir. Anne ve babalar yapılan açıklamaların, çocuğun merakını arttıracığı korkusunu taşırlar. Ayrıca öğrendiklerini uygulamaya kalkışacağından çekinirler. Asıl, yanıtlanmayan sorular çocuğu daha meraklı ve araştırmacı olmayı iter.

Kimileri çocuğun cinsel konularda hiç soru sormadığını ileri sürer. Böyle bir çocuk genellikle sorularına yanıt bulamadığı için susan çocuktur. Bu çocuk, meraklarını sözle değil davranışlarıyla belli eder. Evcilik ya da doktorculuk oyunlarında aradığı yanıtları bulmaya çalışır. Odasına oynamaya çağırdığı komşu kızın eteklerini kaldırıp, gerçeği kendi gözleriyle görmek ister. Oğlunu suçüstü yakalayan anne, ne yapacağını bilemez. Şaşırır ya da çocuğun üstüne yürür, döver. Ağzına geleni söyler, ayıplar korkutur ve suçlar. Yörükoğlu, böyle bir durumla karşılaşan annenin yaklaşımının şöyle olabileceğini belirtir. “Kız çocukların neden senden değişik olduklarını merak ediyorsun. Sorsan ben sana anlattırdım” dedikten sonra açıklamasını yapar, sonra da kesin bir dille herkesin bedeninin kendine özel olduğunu anlatır. Başka soruları olursa sorarak da öğrenebileceğini söyler. Merakı giderilen ve gereksiz yere suçlanmayan çocuk da sonraki sorularını anababasına yöneltmekten çekinmez.

Aydın ve ileri görüşlü geçinen kimi ailelerde çocuktan hiç bir şey gizlenmeyerek cinsel eğitimin en doğrusu verildiği sanılır. Ortalıkta açık saçık hatta çıplak dolaşır, çocukla birlikte yıkanır. Bu çeşit davranışlar çocuğun merakının gereksiz yere kamçılar. Kavranmaya hazır olmadığı gözlemlerle aklı karışır. Ayrıca ailenin bu tutumu, toplumun cinsel davranışlardan beklediği gizlilik ve özellikle anlayışı ile çelişir. Özellikle cinsel ilişkiye tanık olmak çocuklar için çok ürkütücüdür.

Çocukta cinsel ilgi okul öncesi çağda en yoğundur. Okula başlamayla birlikte ilgi ve merakta bir azalma gözlenir.³

Özel ilgi gereken konular^{4,5}

Kendi kendini cinsel uyarma (Mastürbasyon)

Sıkça başvuru olan bu cinsel uyarılma türü annelerin sandığı ölçüde korkulacak bir durum değildir. Ancak ortada çözülmesi gereken bir sorun da vardır. Bebekliklerinde çok uzun süre kendi başlarına bırakılan çocuklarda bu durum daha sık görülür. Çocuğu korkutup yıldırma bu durum daha sık görülür. Çocuğu korkutup yıldırma bu durum daha sık görülür. Olsa olsa çocuk gizliliğe zorlanır. Bu işi patolojik boyuta vurdurmadıkça pipisinin düşeceği ya da anne olamayacağı gibi sözlerle korkutmak-

tan sakınmalıdır. Bir saplantı şeklinde ise çocuk ruh doktorundan yardım istenmelidir. Yıldırma ve sindirme çocukta kalıcı ruhsal çatışma ve saplantılara neden olur.

Cinsel kimliğin gelişmesi

Çocuğun, cinsel kimlik kazanmasında en önemli etken, özdeşim olayıdır. Başka bir deyişle, çocuk erkek ve kız davranışlarını, ana ya da babasına özendiği için, onlara benzemek istediği için benimser. Bu, bilinçli bir öykünmeden çok daha derine inen bir ruhsal olaydır. Çocuk, oturduğundan duruşuna, konuşmasından giyinişine değin, anne ve babasının bir çok özelliğini bilinçsiz olarak yineler, kendi kişiliği içinde yoğurur. Kız çocuklarla annesi, erkek çocuklarla babası arasındaki ilişki ne kadar yakın ve olumlu ise özdeşim o denli kolay oluşur.

Küçük çocuk çevresindeki ağabey, abla, teyze, amca gibi örneklerden de etkilenir. Çocuklar oyunlarında, aynı cinsten arkadaşlarının olumlu ya da olumsuz özelliklerini de benimserler. Kendi cinsel kişiliklerini onlarla karşılaştırır, erkek ve kız olarak yarışırlar. Evde kazanılan cinsel kimlikler, çevrede pekişerek olgunlaşır.

Cinsel kimlik sapması

Cinsel gelişmenin yolunda gitmesi için bazı koşullar gereklidir. Cinsel kimlikleri olgunlaşmış ve iyice belirlenmiş anne ve babayla büyüyen çocuk bu gelişmeyi önemli bir güçlüğü uğramadan tamamlar. Erkekte toplumun aradığı nitelikleri taşıyan bir baba, çocuğuna iyi örnek olacaktır. Kadın kimliği belirgin bir anne, kızına iyi bir özdeşim örneği olduğu gibi, oğluna da erkek kimliği geliştirmesinde yardımcı olur.

Son yıllarda genital organ belirsizliği (ambiguous genitalite) gösteren çocuklar erken tanınmakta; organların onarım kolaylığına göre, kız veya erkek yapıları pekiştirilmekte ve o cinsten yetişmeleri sağlanmaktadır. Bu düzeltici işlemler 2-3 yaşından önce yapılırsa çocukta ruhsal bir bocalamaya yol açmaz. Üç yaşından sonra ise çocuk hangi cinsel kimlikte yetişmişse onarımlar, zor da olsa, o doğrultuda yapılmalıdır.

Sonuç ve Öneriler^{4,5}

Okul öncesi eğitim gören çocuklara cinsel bilgiler öğretmenleri tarafından verilmelidir. Verilen bilgilerin anneye paylaşılması ve olabilecek soruları aynı şekilde karşılaması için annenin donanımlı olması sağlanmalıdır. Ancak, ülkemizde az sayıda çocuğun okul öncesi eğitim aldığını biliyoruz. Kaldı ki, yuvalara bu konuda eğitim yapılması sık karşılaşılan bir durum değildir. Yuva öğretmenleri kendileri bilse de çocuklara öğretme yöntemi hakkında bilgileri sınırlı olmaktadır. Halen ilköğretim bitki üretimi dışında cinsellikle ilgili bilgilendirme yapılmamaktadır. Liselerde ise eğitim içeriğinde sınırlı bir şekilde menstrüasyon döngüsü ve sperm üretimi gibi konular dışında, başka bilgi yoktur.

Danimarka'da ana okulu eğitimini izleyen okul eğitimi içinde ilköğretim birinci sınıfta erkek-kadın farklılığı, üreme, gebelik, gebeliği önleme hakkında bilgilendirme; beşinci sınıfta cinsel organlar ve işlevleri, hormonlar, genetik ve cinsel içgüdüler hakkında bilgilendirme; sekiz ve onuncu sınıflarda; duygusal sorunlar ahlak, aile ve toplumsal sorunlar vb. gibi konular tartışılmaktadır.

Çocukların eğitiminde temel kural önce bilgilendirme daha sonra sorumlulukları tartışma olarak süregelmelidir. Erkek ve kız çocuklar küçük gruplar halinde bir aradayken eğitilmelidirler. Grup aynı yaşta olmalı, konular yaşa ve beklentilere göre uyarlanmalıdır. Eğitimi, grubun katılımının sağlayarak bilgileri olabildiğince sorular üzerine şekillendirmeli ve kendi değer yargılarını aktarmaktan kaçınılmalıdır. İleri yaşlarda bilgi isteyen sorular cevaplanmalı ancak değer yargıları gündeme gelirse soru gruba yansıtılıp tartışılması sağlanmalıdır.

Türkiye'de 15 yaş altı gençler ve çocuklar, nüfusun üçte birini oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar lise çağındaki öğrencilerin bile cinsel eğitim konusundaki bilgi düzeyinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Kız çocukların bilgi kaynağı genellikle annedir. Ancak erkek çocuklar anne ya da babalarından değil arkadaşlarından öğrenmektedirler. Tahmin edilebileceği gibi erkek çocukların bilgi düzeyi çok daha sınırlıdır. Bu bilgiler ışığında cinsel eğitim gereksinimini karşılamak için gayret sarfetmemiz gerekir.

Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nın önerileri dikkate alındığında ülkemizde de cinsel eğitim konusunda en fazla vurgulanması gereken öge erkek çocukların eğitimidir. Örgün eğitim içinde henüz yer alamayan bu konularda ilk basamak sağlık elemanlarının katkıları, özellikle annenin eğitimini destekleme açısından, değerlidir. İdeal olan, aile ile okulların birlikte bu eksikliği gidermeleridir.

Kaynaklar

1. Gençlik, Cinsel Eğitim ve Üreme Sağlığı. İstanbul, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Yayınları, 1995.
2. Çocuk Hakları Sözleşmesi. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 20 Kasım 1959.
3. **Constantin LL, Martinson FM.** Children and Sex. Boston, Little Brown and Company, 1981.
4. **Yörükoğlu A.** Çocuk Ruh Sağlığı. Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No: 189, 1995.
5. **Yörükoğlu A.** Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. Ankara, Aydın Kitabevi, 1984.

Geliş tarihi: 05.01.1998

Kabul tarihi: 28.03.1998

İletişim adresi:

Dr. Aysen Bulut
İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü
Şehremini 34390 İSTANBUL
Tel: (0212) 631 98 31